71

Ludi Natalitij

IN ANNIVERSARIO

NATAE VIRGINIS

DIE COMMISSI.

ſiue

LAVDES DEIPARAE VIRGINIS

in Natali eius die celebratæ

A Tribus è primaria Seminarij Romani nobilitate adoleſcentibus

D. FERDINANDO CARAFA
FRANCISCO ALOYSIO COLVMNA
ATTO SOZZIFANTIO

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMÆ,
Ex Typographia Iacobi Maſcardi, MDCXXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

Ludi Circenſes

ORATIO

HABITA A D. FERDINANDO CARAFA.

VETVS illud inſtitutum natali Principum die ludos,ea re natalitios nuncupatos,celebrandi reſtituendum nobis, etiam in maius eſt hodierna die (Aud. ornatiſſimi) in eius Reginæ gratiam , quæ vix nata naturæ Deum in orbe terrarum ludentem ad graues hominum curas & cruenta munera ſubeunda,in theatrum mortalitatis eduxit, in quo nec vacua eſſet opere puella,cui luditur in hac diuini Amoris ædilitate prima. ipſa & ludorum ſpectatrix & campus & argumentum & Dea facta eſt , vt ita dicam ; cui ſi more Veterum , editionis initio ſacrificium faciendum eſſet, pectore iamdudum præbuiſſem victimam candidam : & purum putum ſanguinem venis iam darem . Sed quando hoc mihi non licet : illud ſodalibus omnibus libuit : quòd cum ludos Veterum omnes amplioris magnificentiæ gratia tripartitos dare poſſimus in Circenſes Venationes & Scenicos ; primi quidem Latinum Oratorem poſtulent: alteros eloquentia Græca ſortiatur:tum poſtremi obuenerint Nouianæ Poeſi ; quæ cum Virginem non in Vrbe , ſed in apertæ Regionis villa perampla genitam Litteræ antiquæ teſtentur : Atellanum neſcio quem è campeſtri ſodalitate hilarum poetam dabit : vt inſomnem illius ætatulæ ægritudinem atque triſtitiam noua ſubantiqui carminis condiat voluptate.

Agè igitur; quando noſtræ ſunt munerarij partes in Circo, ne extra Circum ludamus, initium pugnæ à primo humanorum certaminum ordiamur. Siquidem in Puellæ natæ gratiam, Eua Matrona generis humani prodit in ſtadium , pugnatura cum venefico beſtiarum omnium capite : in quo vno vis omnis & peri-

tia ſita eſt Athletarum,& Mirmillonum. Adeſt enim,nec vocatus ex Inuidiæ ſpecu ſerperaſter immanis: editum Paradiſi medij culmen occupat, quò nos ex altiore loco præcipitet: arborem, inquam, inſcendit, vt radici noſtræ propaginis labem inferat, qua collabimur omnes. Miro ibi pugnandi genere pomum oſtentat pro diſco: menſam inſtruit in arena, vt mortem non hauriendam vulneribus, ſed deglutiendam morſibus offerat. Mulier ignara fraudis & pugnæ, cuius modeſtiam decuerat maximè, recipere ſemet ab hoſte, (meritò enim ex veteri Senatus conſulto vetitum eſt fœminis depugnare) Mulier igitur petita ſemel non tam fuſcina Satanæ, quàm faſcino, non auertit oculos, ſed auidiores venenatis obuertit ictibus: imò nec aures tuetur ſatis. dum enim ſibilat anguis inſidioſa ſuauitas, Eua quæ cantione ſacra illum diſrumpere debuit, in veneficium incidit ſerpentis murmure excantata. Iacet illa: ſed ſpes noſtra non iacet. Supereſt maritus Adam: veniet ad ſecundas manus: en accurrit: en ſtatum componit. ſed labantem Euam intuitus, dum vxori lapſæ porrigit manum, corde ipſe labitur in profundum: afflictusq. humi genitor pariter & corruptela generis, nos eius poſteros, veluti catervarios vna ſecum ruina opprimit vniuerſos. Concidimus ergo miſeri in volutabrum,cum nondum ſtaremus in puluere. ſed nonne prouocare licet ad Principem antequàm in ſpoliarium deducamur? Ex Auguſti humaniſſimo edicto licet. En igitur Auguſta naſcitur hodie. quin tentamus miſericordiam? fortaſſe illa tribuet miſſionem. Ita ſanè; & non orantes exorauimus magnam Matrem. Ferebamur enim in Libitinam, cum iam reducimur in libertatem.

Etenim ſi apud Romanos olim reus aliquis ad ſupplicium ductus obuiam forte factus Veſtali Virgini retrahebatur à pœna (tanti fuit reuerentia virginalis) multò faciliùs hæc Virginitatis Antiſtita maxima, hodie primum occurrens hominibus, mortales omnes noxæ deditos à ſupplicio eximet ſempiterno.

Sed peractæ pugnæ cum beſtia extracta de inferis,ſuccedit in campum lucta hominis cum Iuuene de Cæleſtibus ordinibus euocato. illa ſub lucem adulti Solis euenit aſperè: hæc incœpta lucentibus aſtris,vt olim ad lychnuchos nocturnos ceſſit ſub Auro-

ram

ram feliciter. Iacob enim cum traiecto fluuio ſolus antelucanis horis ſpatiaretur in littore; ecce tibi de Cæleſti gymnade Agoniſta nobilis hominem prouocat; nec detrectat, ſed contra pugnat Iacob. ibi cum per incertam luctationem diu exercitus Cæli palæſtrita, neque legitimo nexu deijcere, neque per argutias ſupplantare colluctantem poſſet: compreſſione tam valida latus eius adſtrinxit, vt è luxatâ femoris vertebra iam claudicaret Iacob. Sed Aurora commodùm illuceſcente, veluti mutata cum nocte fortuna, metuens ſibi (niſi fallor) Diuinus Athleta, miſſionem poſtulans: dimitte me, inquit, iam enim aſcendit Aurora. & robur viri ſimul admirans: non illum ampliùs Iacob, ſed nouo nomine Iſraelem, hoc eſt Deo præualentem hominem ſalutauit? Nimirum Iacob ſtirpem Hebraicam indicat, cum qua rebelli ſæpius & contumaci per tenebras antiquæ legis colluctatus diuinæ iuſtitiæ æmulator & percuſſor Angelus, paulò acriùs atque ferociùs ſe gerebat. Sed iam aſcendit Aurora. candore naſcentis infantulæ albeſcit & vibrat oriens ſalutis. Vides Cælites iam arma ſubmittere? Vides Dæmones inducias poſtulare, dum hominem ſimul ac Deum ope Virginis huius mox futurum, diuinæ iuſtitiæ non ſupparem modo, vt Iacob: ſed præualentem & meritò Iſraelem confeſſi: illi quidem ſummo Cœlo tripudiantes: hi verò totis inferis contremiſcentes, adorant? Quamuìs antequàm præferocem audaciam hi Dæmones mali deponant, certamen iaculandi tertium emittunt nobis in Circum, veteres inimicitias cum Dei populo perſecuti. Cernite quæſo vos in Terebintho viuentem illum coloſſum & verè Gigantem, hoc eſt terræ filium Goliattum; buccis terrecrepantibus integrum laceſſit exercitum: & quaſſanti capite triumphat ſecum, antequàm cum hoſte confligat. Sed aduerſus Polyphemum hunc duplici etiam oculo minus videntem Cyclopibus, non de militari ſchola facit inſidias Vlyſſes aliquis, imò de conuictu paſtoritio ſimplex adoleſcens, aperto Marte iaculatur, fatum in funda gerens & lapide; ſcilicet ante congreſſum armorum cataphractus concidit ab inermi: primo funditoris ictu laxata eſt turris animata Babelis: primo lapide corruit. quis non dicat vitreum planè fuiſſe Caſtellum illud inſaniæ? Verùm excelſus hic Briareus vnum nobis Satanam Deo ſto-

lidè ſuperlatum notat, vt ſcitis, quem lapis ille referendus in caput anguli, conquaſſans capita inimicorum effringet tandem in Cruce. En funda de parentis Annæ viſceribus contexta cernitur: hæc inquam modo nata Virgo, cuius in ſinu receptus, & mox emiſſus lapis, quem reprobauerunt ædificantes, ſtantem illam in noſtris ruinis diabolicam arcem nequitiæ labefactabit.

Sed videtis (opinor) iam, quàm benè vna hæc Virago, cui luditur, ludos omnes exhibuerit nobis. in primo ſiquidem certamine ipſa conterit caput Serpentis: in altero luctanti homini vires miniſtrat: frontem Diaboli confringit in tertio. illa igitur Circenſes dedit: illa gloriæ Circum impleuit. illi plaudite, illi fauete.

ORATIO

Græcè habita

A FRANCISCO ALOYSIO COLVMNA

& Latinè ſic reddita.

VETERES Imperatores ferarum agreſtium millia aliquando obiecere venatibus Romanæ plebis, comportatis etiam in varias Vrbis regiones ſolidis nemoribus integriſq. ſaltibus ex Algido & Soracte; arma verò quibus eas belluas petere poſſent ac declinare, dediſſe non legimus. Sed populus cum implorata ope Dianæ eius tela, & pharetram coluiſſet, diuiſus in ſtudia alij canibus alij retibus alij lapidibus alij contis & iaculis omniq. venabulorum genere prædam veſtigare petere captare premere figere tranſuerberare, omnes media in Vrbe ſylueſtribus delicijs ferocire. Barbaræ voluptati ceſſerit beſtiarum iſthæc intempeſtiua tractatio. illum ego venationis apparatum ingenuis mentibus opportunum putem, quòd cum princeps vitiorum Satanas domeſticas animorum belluas auaritiam libidinem ſocordiam, cæteraq. monſtra ſcelerum in hunc deſertum virtutibus locum immiſerit aduerſus inermes mortales; hodie nobis contra cicures illas humani pectoris feras, non venatricis Dianæ pharetra fabuloſa proponitur: ſed Dauidis fortiſſimi bellatorum turris primùm exædificata oſtenditur cum propugnaculis; Virgo hæc, inquam, Dauidicæ ſtirpis Heroina progignitur: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium: hinc ſi tela ſumis & haſtas, vitam cordis in occidione ſenſuum venaberis tibi: belluisq. homini familiaribus per virtutem oppreſſis, prædam incruentam tuo de ſanguine reportabis.

DORMITVRIO ATELLANVS

Carmen Eroparthenicum ex Q. Nouio
HABITVM AB ATTO SOZZIFANTIO.

Iamb. ſen. oct. acat. omnes. Troch. duo.
Semitroch. duo:

QVID faciam? Pupa hæc non dormit.
tota inquies
Interdiu atque internoctu, ſomni meri
Nil ſorbillauit vnquam oculis abſtemijs.
At ego ieiunus mille ſaturabor malis:
Ni ſomnioſam hanc Morphei prouinciam
Fauſtim adminiſtro, Virginem conſopiens.
Annoſa nimirum Anna poſt paritudinem
Senioq. tardigenulo. grandæuus pater
Hilarum me ex agro deuocarunt properiter:
Somnum vt propinem Paruulæ altis poculis,
Soporis Pincerna, Paraſitus Morphei.
Quæretis ex me, opinor; qui factum id ſiet:
Cur illi in hanc tranſcurrerint ſententiam.
Vt ego relictis Ephraim campeſtribus,
Vbi Samariæ in fonte nitidatum gregem
Agebam ſyluicola, artium vrbanarum iners,
In conclaue penitum hoc penitus penetrauerim.
Dicam. ſed Pupa non dormit. opera mea

Iam

Iam ſomniaſſe debuit, oblitus mei
Muneris, vt veſtras perſequar curas? prius
Quod ago id agatis mecum vos, & poſtuletis poſtea.
Cernitis, extante vt oculo per Cælum vagat?
Credo quia ſtella eſt, noctes vigilat integras:
Imò quia Sol eſt noctem non pranſat oculis.
Verùm argumentum ſumere hinc contra licet.
» *Oro vos conninnate mecum; Puera cantemus ſimul.*
» *Nocte tota dormit Sol; tota die ſtellæ condormiunt.*
» *Solis eſt dormire noctu: ſyderum eſt interdiu,*
» *Diua dormi, ſi ſtella es:*
» *Diua dormi, nam Phæbus es.*
Reuertor nunc ad vos, nec parcam proloqui:
Sed tectam habete rem in clauſtro ſilentij.
Domeſticum eſt arcanum, vulgò diſpaleſcere eſt nefas.
Sub tectis acta haud ſoleo in Solem ſpargere:
Sed vos participo, expertus erga me ſilentiarios.
Cum primùm in auras edita Aurora aureum
Diem ſpopondit ſæculo, & noctu nihil
Haurire noctis cernitur ſomni inſcia;
Exin parentes pertimefacti, aduocant
Familiam. Ancillæ quotquot paſcuntur domi
(Et compaſcuntur plurimæ amplis ædibus)
Praſto ſunt. Callidora, quæ penſum trahit:
Staphila, quæ verrit ædes: & Scapha, quæ molit:
Bromia, quæ texit: & Phidippa, quæ facit
Ventulum: & Antiphila phrygio depingens acu:
Haliſca, Pardaliſca cum Phanoſtrata
Nutrice veneranda affatim ad cunabula

Ve-

Venere, ſopitum Pupam hanc centum artibus.
Hæc prima media poſtrema eſt cura omnibus:
Oculi vt flacciſcant emollita inſomnia;
Quaſſuque & attrectatu contitinniunt:
Vt gratis aut ingratijs obdormiat,
Sed vbi prima crepundia crepitant inaniter:
Omnisq. Nænna nannat infeliciter:
Seria commutant ſtudia cum iocularibus.
Statim incipiſſant garrulas ineptias,
Aſtutè delirantes nugiuendulæ:
Cantillat hæc: ſaltillat hæc ad Pſaltrium:
Altera crotaliſſat: tympanizat altera;
Choreæ miſcellam faciunt: mox luſitant;
Chytrinda atque Baſilinda; & quotquot luſibus
Lubet lubentiæ ingenuæ colludere:
Vt feſſa viſu perpeti in ſomnum ruat:
Sed cœpta riſu res, in fletum ſoluitur.
Nam Virgo, quæ Solem in frontem expromptum gerit:
Oculosq. aſtris gemellos in ſudum explicat;
Nubila repente facta ludum & ludias
Procul ciſpellit, toruiter minitabilis;
Fabullam cum fabella, conſortem & iocum,
Sororiamq. ineptiam & fratres logos;
Artemq. inertem totum ridiculariam
Geſtu ſeuero interpetat; & ſpectu fero.
Ad ſeria mundum informat, Orientem ſubit
En veritas ſ iam fabulæ ocæaſum petunt:
Sed Virgo ab inde capere quietem non poteſt;
Pertaſa, atque peroſa vniuerſam familiam;

Hanc

Hanc in rem me aduocarunt, quippe qui ſiem
Ad erugandam frontem caperatam procax
Modeſtè, & ſomni plurimi; namque hinc puto
Mihi nomen impoſitum eſt Dormiturio.
Imò quia cum per agros vaſta vaſtitas,
Horribili vento noſtrum fregiſſet locum,
Depauperans mea paſcua, impranſos greges
Somno placabam ad fiſtulam: at implacabilem
Sentio Pupæ huius vigiliam Hortator nihili.
Oro vos, conſonnate mecum; Puera cantemus ſimul.
» *Nocte tota dormit Sol: tota die ſtellæ condormiunt.*
» *Solis eſt dormire noctu: ſyderum eſt interdiu.*
» *Diua dormi, ſi ſtella es:*
» *Diua dormi, nam Phœbus es.*
Quò magis attendo animam ad quærendum quid ſiet
Quòd omnis pereat opera ſomnifera hæc mea:
Hòc magis incertat me ratio conſluctuans.
Fortè quia ſomnum mortis vterinum autumant,
Veniſſe in orbem de matrice Tartari:
Ea propter Gali hæc gnatula, Erebi filium
Eliminat extra ædes cordis inimiciter.
Sed monſtri ſimile eſt mulier inſomnis. Etenim
Inaudiui eſſe hanc fœminis originem.
Adamus (ille cuius propages ſumus
Humani quotquot ſiuties ex humo ſumus.
Adamus, inquam, dormiebat (nam vigil
Tantum malum de ſe prodire non permiſſet, reor)
Dum ergo dormiret (credo ſomniabat infortunium)
En deiugatis coſtulis diuinitùs

De

De dormientis ſemore fœmina extitit?
Si fluxit è ſopore muliebre hoc genus;
Quid igitur odit ſomnum hæc ſomni filia?
Stirpem ex Adamo nempe, non mores trahit.
Cælum habet auctorem generis; ex more patriæ
Facit, cum vigilat; nam ſolum inter Cælites,
Extra periclum inſaniæ eſt, inſomnia æternum vigil.
Sed dum planta hæc vegetatur humano in ſolo,
Sopore eſt irriganda aliquo, ne exareat:
Oro vos conninnate mecum; Puera cantemus ſimul.
» *Nocte tota dormit Sol: tota die ſtellæ condormiunt:*
» *Solis eſt dormiro noctu: ſyderum eſt interdiu.*
» *Diua dormi, ſi ſtella es:*
» *Diua dormi, nam Phœbus es.*
Sed ego ſuper ſatisq. ſtultus ſtudeo pœnitudini:
Dum ſtudeo noctem in oculos Paruulæ huius intromittere.
Fac etenim, vt ſe tenebricare incipiat ſopitus meus
Sol iſte: fac, vt aſtra conuelentur huius ætheris;
Quid expectare cordi iam poſſim meo:
Niſi vmbram & inhrem & nubila mæſtitudinis?
Satius eſt ergo vt vigilet: ſed nulli ſumus
Si vigilat; quandoquidem Anna, cum grandi ſene
In agrum emandant me hominem nullo hic vſui,
Et oneri multo. ſic me vtrinque vulnerat
Vigilia & ſomnus pariter; & nox & dies
Sed ne latum quidem vnguem ab hinc receſſero;
Fixus ſum amoris clauo, agrum diuenderem
Cum vinea & vineto, cum ſemente & Seminario:
Vt mihi theſaurum hunc emerem. nunc fruniſci cum licet

Ego

Ego illum abijciam ? plus nimio dormirem Dormiturio.
Cum licet, & quà licet fruamur his bonis.
Oro vos conninnate mecum; Pueræ cantemus ſimul.
» Nocte tota dormit Sol: tota die ſtellæ condormiunt.
» Solis eſt dormire noctu: ſyderum eſt interdiu.
» Diua dormi, ſi ſtella es:
» Diua dormi, nam Phœbus es.
Sed ſurdo canimus. de Leonino viget
Genere hæc fortaſſis: oculos ſemper nudatos habet,
Clauſuræ impatiens. ſcilicet noſtra hæc domus
Nunquam feneſtras cludit, vt Cælum attrahat
Vndique: perflata flabili ſemper Deo
Rimis fatiſcit, Cælitem vt imbrem hauriat.
Quoties affuſis circùm brachijs Ego Dormiturio
Cum ſim, feci olli in gremio dormitorium.
Sed illa membris hac illac diſpergitur
Tempeſtuoſa: Mariam iurè nominant;
Neque enim Palus eſt. feruidum Amoris eſt mare,
Quod fluctus omnes frangit ad Cælum ſuos:
Suſpirijsq. ſemper agitatur meis.
Quem non ego lapidem moui hic ? imò vnicum,
Vt video, moui Syſiphium; ita luditur
Opera & oliuum. ſed iuuat perdere oleum
In hanc lucernam; ſic noctem illuſtrat meam.
Quoties adiui medicos ? quæ medicamina
Non retuli ? Aiunt illi concorditate maxima,
Auroram noſtram hanc inſolatam eſſe nimium;
Cæli calor omnem cordis ſuccum exuſſerit;
Sic ſterile cerebrum ſomnum fœtare haud poteſt.

Hinc

Hinc mihi vegrandes de oculorum ſubgrundijs
Diſtillant guttæ, vt frontem Pupæ inhumigent.
Hinc flore odoro Liberi nares inſperſi ac tempora.
Sed vbera ſenſi Virginis. odorant magis.
Fragrant vnguentis optimis. papauera
Satiua amomum & Baccharim odoratam, Iridem
Lactente cum lactuca, & Mandragoræ fibras,
Et quotquot ſomni ſtimulos dat pratum & nemus;
Pharmacopola ſubita fœtura hic editus
Compono tundo comprimo exprimo, ſimul
Emaceratos in ſoporiferum ſuccum eliquo.
Mox mammam Alumnæ inungo & labra Pupulæ.
Sed nil quietis mamma propinat: nil bibit
Puſilla ſomni. cura tot Machaonum
Nec dominam ſanam fecit: & me perdidit.
Vituli marini pelle ſubſtrata artubus
Somnum aucupari Virginem inſomnem iubent.
Nugas marinas blaterant abeant trans mare,
Piſcatum vitulos & canes, vt lubet. Ego
Mopſum & Menalcham expecto remedium vltimū. interea (loci
Oro vos conninnate mecum; Puere cantemus ſimul.
» *Nocte tota dormit Sol: tota die ſtellæ condormiunt*
» *Solis eſt dormire noctu: ſyderum eſt interdiu.*
» *Diua dormi, ſi ſtella es:*
» *Diua dormi, nam Phœbus es.*
Sed noſce cultis Pharmacum extremum? affero.
Mihi caſa eſt, vtcumque ſub vico Bethel,
Credo, tenetis inclyti famam loci.
Ibi namque Iacob, patria dum fugit domo.

Nocte

Nocte inſperata oppreſſus componit ſibi
Lapidoſam è ſilice culcitram: huic dedens caput
Saxatilis hoſpes, artus languidos ſomno propitiat.
Tum ſomnorinas pergere in Cælum ſcalas,
Preſſas gradatim pueris videt accliuibus & decliuibus,
Aetate & pulchritate præuiridantibus:
Multis refertam Solibus noctem videt.
Aliquot ex illis lapides ego nunc domi
Aſſeruo caſtè: eos comportari mihi
Iuſſi à Menalcha & Mopſo, quòd ſperem fore, vt
Pupæ ſuppoſiti vigilares eius oculos tandem oculant.
Scintillam excutiam ſomni è ſanctis ſilicibus.
Et placeo ſuperis. nempe Menalchas appulit:
Atque vna Mopſus attulit materiem lectiſternio.
Bini aduenistis, bis ſaluete; imò ſumus
Trigemini amoris vtero prognati vnico:
Si bene cœpta hæc abſoluitis mecum, vt decet.
Operæ nec pretium deerit. hic lapidarium
Lectum Puellæ ſternite, conquiniſcite
Ad cunas. extrahatur quam placidiſſimè
Faſciolis tæniata, deponatur quàm lentiſſimè.
Rectè institiſtis. cernite. ò ſortem auream.
Nubila diſpeſcit fronte; reſtituit diem
Mea Venus Orbi. ſanè, ſi ritè omnia
Meminens voluto mecum, nunc rem intelligo.
Vt nugas ferre nequiyt & ſtultos iocos;
Sic ſtragula infarta mollibus & plumas leues
Deliciasq. odit omnes: gaudet aſperis:
Aſſueſcit duris. bella meditatur, reor.

Sed

Sed iam fortunam præeo fortunis meis
Ingenium duriſomnum, duriculcitra exanthlauimus,
Diuæ intumeſcunt oculi: prægnant arbitror.
Somnum mox parient: imò iam ſe ingurgitat
Sopore abſtemia hæc. Si dormit altius
Inſomnis illa. quìd ego amplius hic vigilem Dormiturio.

F I N I S.